

O Bajamontijevom oratoriju »Prijenos sv. Dujma«

Ivan Bošković, Split

Godine 1767. Julije Bajamonti objavio je u Mlecima *Povijest sv. Dujma, prvog salonitanskog biskupa*, a godine 1770. tiskao je (takoder u Mlecima) *Nastavak povijesti sv. Dujma, u kojem se opisuje prijenos njegova tijela, nedavno proslavljen u gradu Splitu*. Oba djela pisana su na talijanskom jeziku, budući da — prema Bajamontijevim riječima — »učeni svijet i u Dalmaciji, gotovo svi koji znaju čitati, poznaju talijanski jezik, čak možda (ne znam da li im je to na pohvalu ili prije-kor) bolje nego hrvatski«.

Dok u *Povijesti sv. Dujma* prikazuje život prvog salonitanskog biskupa na temelju *Farlatijeva* djela »*Illyricum sacrum*«, u *Nastavku povijesti* ... opisuje čitav niz svečanosti (crkvenih i svjetovnih), što su priređene u Splitu od 7. do 14. svibnja 1770, a u povodu prijenosa svečevih kostiju iz staroga u novi žrtvenik splitske metropolitanske crkve, koji je izradio mletački barokni kipar *Morlaiter*.

Tom prigodom u gradu se okupilo mnoštvo crkvenih i svjetovnih odličnika, glumaca i glazbenika, koji su bili i svjedoci i sudionici slavlja, kako Split do tada nije doživio.

Bajamonti opširno prikazuje sve crkvene obrede kojima je te godine na osobito svečani način proslavljen blagdan gradskog zaštitnika, a daje i nekoliko dragocjenih podataka o kazališnim i folklornim priredbama kojima je bila protkana višednevna svečanost prijenosa svečevih moćiju u novi žrtvenik. Među tim priredbama za hrvatsku glazbu posebno značenje ima ona, što je održana 12. svibnja 1770. u starom kazalištu, a koju je Bajamonti zabilježio samo jednom rečenicom: »*Navečer je u Kazalištu otpjevan jedan dramski glazbeni sastav ili oratorij* (Componimento Drammatico o sia Oratorio) *u čast sv. Dujma*«.

Iako nije naveo ni naziv djela, ni ime auktora, pouzdano se zna, da je te večeri izveden prvi hrvatski oratorij *La Traslazione di S(an) Doimo* za koji je i stihove i glazbu napisao upravo sam Bajamonti. O tomu, među ostalim, svjedoči podatak da je u prilogu »*Nastavka povijesti sv. Dujma*« tiskan cjelokupni tekst oratorija, kao i sačuvane vokalne i instrumentalne dionice djela, pisane rukom Julija Bajamontija, ali bez oznake skladatelja.

Anonimnost je jedna od značajki Bajamontijeva stvaralaštva. Mnoga njegova književna djela i članci objavljeni su bez imena auktora ili potpisani samo inicijalom B, a takoder i veliki broj nje-

govih skladbi (među njima i poznati *Requien za Rugjera Boškovića*) ne nosi ime svog skladatelja. Na takav postupak Julija Bajamontija jamačno su utjecali prigovori njegovih sugrađana da nije dosljedno liječnika baviti se pisanjem stihova i skladanjem simfonija, o čemu govori i u raspravi »*Liječnik i glazba*«, dokazujući suprotno. Ne treba, međutim, isključiti i neke druge, nama danas nepoznate razloge. Jer, u vrijeme kad je skladao oratorij Bajamonti nije bio liječnik, to će postati tek u siječnju 1783.

U svom oratoriju Julije Bajamonti povezo je dva povijesna događaja, koja u vremenskom slijedu nisu u međusobnoj vezi: prijenos sarkofaga sv. Dujma iz porušene Salone u Split, koji se zbio za nadbiskupovanja prvoga splitskog nadbiskupa Ivana Ravenjanina, te dolazak i pokrštenje Hrvata. U djelo je utkao i staru legendu po kojoj sarkofag, u kojem su počivale kosti salonitanskog biskupa i mučenika, odrasli nisu mogli podići, ali su ga vrlo lako podigla nevina djeca.

Svojoj verziji prijenosa sv. Dujma Bajamonti je dao sijedeći sadržaj:

Salonitanci, koji su pred barbarskim plemenima i pustošenjima pobjegli iz Salone, najprije na otoke, a zatim svoje utočište našli u Dioklecijanovoj palači koja će se tijekom stoljeća razviti u grad Split, predvođeni nadbiskupom Ivanom Ravenjaninom i svojim starješinom Severom, nakon što su prestala razaranja njihova grada, među salonitanskim ruševinama traže sarkofag biskupa Dujma, da bi ga prenijeli u svoje novo prebivalište.

Kad ga konačno nađu, ne mogu ga podići, pa pozivlju u pomoć djecu, koja ga s lakoćom podižu i koja će ga prenijeti u Split.

Kad pronadu sarkofag ugledaju nekog tuđinca kojega se boje, jer s razlogom pretpostavljaju da pripada nekom ratničkom plemenu, koje bi ih moglo napasti. Starješina Sever traži da se predstavi tko je, odakle dolazi i što hoće. Neznamac izjavljuje: »Dolazim s nadom, sam, bez vojske. Ime mi je Lovel, knez sam hrvatski. (...) Među nama se priča o barbarstvu Huna i valjanosti Dalmatinaca. U meni se javio prijateljski osjećaj prema vama. (...) Srce mi kaže, da ću u vašem krugu biti sretan«. Lovel zatim prihvaća kršćansku vjeru, a nadbiskup Ivan njegovo obraćenje shvaća kao čudo po zagovoru sv. Dujma. Sarkofag u procesiji odnose u Split, a Sever pozivlje Lovela, da im se

pridruži. Hrvatski vođa prihvaća poziv: »Sreća me zapala, da među vama stupim u novi život, pa nek me od vas rastavi samo smrt.« Djelo završava hvatospjevom Boga.

Oratorij *Prijenos sv. Dujma* skladan je za soliste, zbor i orkestar. Tri solističke uloge namijenjene su muškim glasovima: Ivan Ravenjanin je tenor, Lovel bariton (ili drugi tenor s napomenom, da je njegova dionica pisana u sopranskom ključu), a Sever bas. Zbor ima podređenu ulogu; nastupa svega tri puta s uglavnom istom melodijom, a dionice su homofono tretirane. Orkestru je namijenjena pratnja solista, koji se izmjenjuju u recitativima, arijama i duetima. Arije su pisane u stilu tadašnje talijanske ozbiljne opere (»opera seria«), a recitativi u duhu psalmodijskog pjevanja, iz čega je lako zaključiti, da je Bajamonti posebnu pozornost poklanjao tekstu i da je želio da do uha slušatelja dopre jasna, razgovjetna riječ, a ne da se izgubi u kojekakovim ukrasima i vokalnim bravurama.

Za dionicu Ivana Ravenjanina karakteristične su povremene kolorature i ukrasi, a za Lovela i Severa jednostavne melodijske linije. Možda je u pravu *Antun Celio-Cega*, koji u tomu vidi namjerni Bajamontijev postupak, da bi se istakla razlika između Ivana Ravenjanina, koji je »simbol ideje koja negira tjelesno i lebdi u koloraturama izvan materijalnog smisla same riječi«, te Lovela i Severa, koji su više zaokupljeni zemaljskim.

Partitura, nažalost, nije sačuvana, pa ne znamo kakav je bio sastav zbora i orkestra. Naime, među sačuvanim materijalima u Glazbenom arhivu splitske prvostolnice nalaze se, uz solističke, po jedna dionica I. i II. soprana, I. i II. flaute, I. i II. roga, te po dvije dionice I. i II. violine. Međutim, na temelju drugih Bajamontijevih vokalno-instrumentalnih skladbi može se pretpostaviti, da je i u oratoriju upotrijebio orkestar u sastavu: flaute, rogovi, gudači (violine, viola, cello). Što se pak zbora tiče, tu možemo biti jedino sigurni za dječje glasove (sopran I. i II.) dok se ništa određenije ne može reći o sastavu zbora, koji je predstavljao salonitanske građane. Teško se složiti s tvrdnjom, da je to bio mješoviti zbor (ženski i muški glasovi), jer takvog u ono doba nije bilo u Splitu, pa oratorij ne bi mogao biti ni izveden. Stoga, ako je riječ o mješovitom zboru, on je mogao biti sastavljen samo od dječjih i muških glasova. Naime, realno je pretpostaviti, da su oratorij izveli pjevači i svirači splitske metropolitanske crkve sv. Dujma, vjerojatno pod ravnanjem tadašnjeg kapelnika *don Benedetta Pellizzarija* ili pak samog Bajamontija, a ženama tada nije bilo dopušteno da obavljaju bilo koju službu u crkvi, pa ni u crkvenom pjevačkom zboru. Zato su splitski skladatelji redovito svoje skladbe pisali za troglasni muški zbor (tenor, tenor, bas), a u onim rijetkim djelima u kojima susrećemo soprane i alte, susrećemo zapravo zbor-

ne dionice pisane za muške glasove, ali u sopranskom i altovom ključu.

Julije Bajamonti oratorij *Prijenos sv. Dujma* skladao je 1770. u 26. godini života. Tekst je napisao na talijanskom jeziku za što opravdanje nalazimo u već citiranom obrazloženju da učeni ljudi u južnohrvatskim stranama poznaju talijanski možda bolje negoli hrvatski. Ali, iako je napisano na talijanskom jeziku, djelo po svom sadržaju nije talijansko, nego autentično hrvatsko. Ono je plod skladateljeve ljubavi rodnom gradu i njegovoj prošlosti i prema narodu iz kojeg nije potekao, ali s kojim se poistovjetio i čiju je povijest zavolio.

U glazbenom pogledu Bajamonti se oslanjao na talijanske uzore, o čemu svjedoče solističke arije, ali nije zanemario ni domaću tradiciju crkvenog pjevanja, što potvrđuju brojni recitativi psalmodijskog obilježja. U obradbi vlastitog scenarija pokazao je i očiti smisao za pravilno dramaturško oblikovanje: eksponirani sadržaj (potraga za sarkofagom) preko klimaksa (susret s vođom ratničkih Hrvata) razrješava u efikasnom završetku (Lovelo obraćenje), poštujući pritom u tadašnjem kazalištu važeće načelo jedinstvo mjesta, vremena i radnje. Stoga njegov *Prijenos sv. Dujma* možemo s pravom smatrati glazbeno-scenskim, a ne samo koncertnim djelom.

U glazbenom stvaralaštvu Julija Bajamontija *Prijenos sv. Dujma*, iako je njegovo mladenačko djelo i imade stanovitih nedostataka, kao što su, na primjer, podređena uloga zbora i orkestra, zauzima jedno od istaknutijih mjesta, kako po opsegu same skladbe, tako i po ljepoti brojnih arija. U hrvatskoj pak glazbi toj skladbi pripada zaista posebno mjesto, ne toliko po njezinim umjetničkim vrednotama, koliko po činjenici, da je *Prijenos sv. Dujma* prvi naš oratorij; da je sadržajem vezan uz našu prošlost; da mu je auktor domaći sin i da su ga izveli naši glazbenici prije pune dvije stotine godina u tada malom Splitu, ali već i onda istaknutom žarištu hrvatskoga glazbenog života.

Zahvaljujući nastojanjima *Antuna Celio-Cege* i *Andelka Klobučara*, koji je na temelju sačuvanih dionica dao vlastitu obradbu tog oratorija, *Prijenos sv. Dujma* imali smo prilike slušati u novije vrijeme nekoliko puta u Splitu, Zagrebu, Osijeku i Varaždinu, a nekoliko izabranih ulomaka čula je i moskovska koncertna publika. Svaka od tih izvedbi, bez obzira na veću ili manju uspješnost interpretacije, posjetiteljima je pružala nesvakidašnji užitak i doživljaj: susret s jednim od temeljnih djela hrvatske glazbene umjetnosti. Poželjno bi bilo, da takvih susreta bude još više.

* Uvodni komentar emisiji »Muzika — riječ — muzika«, III. program Radio-Zagreba, 17. ožujka 1987, u okviru koje je reproducirana snjмка Bajamontijeva oratorija »Prijenos sv. Dujma« u obradbi Andelka Klobučara.